



ГРОШОВИЙ ДОХІД, ЯКИЙ НЕ ВРАХОВУЄТЬСЯ ПІД ЧАС ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ АЛІМЕНТІВ (НА ПРИКЛАДІ ОТРИМАННЯ В ПОРЯДКУ СПАДКУВАННЯ)



Ольга Розгон,
доцент, к. ю. н.

У цій статті ми розглянемо основні питання, що виникають у разі необхідності стягнути дохід, який застосовується при визначенні розміру аліментів. Хоча постановою Кабінету Міністрів України встановлено Перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб, але ми розглянемо на прикладі виключної практичної ситуації, коли при з'ясуванні доходів для визначення розміру аліментів слід зважати на підстави набуття права власності на нерухоме майно (приватизація та отримання в порядку спадкування).

ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТЬ «ЗАРОБІТОК» ТА «ДОХІД» ДЛЯ СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ ЗА РІШЕННЯМ СУДУ

Законодавець визначає аліменти як кошти на утримання дитини, які присуджуються за рішенням суду. Незалежно від того, коли позов про стягнення аліментів на дитину був задоволений судом, аліменти на дитину присуджуються за рішенням суду від дня пред'явлення позову.

Статтею 180 Сімейного кодексу України¹ встановлено, що батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття.

Згідно із ч. 3 ст. 181 СК за рішенням суду кошти на утримання дитини (аліменти) присуджуються у частці від доходу її матері, батька або у твердій грошовій сумі за вибором того з батьків чи інших законних представників дитини, разом з яким проживає дитина.

Згідно зі ст. 182 СК *при визначенні розміру аліментів суд ураховує:*

- | |
|--|
| — стан здоров'я та матеріальне становище дитини |
| — стан здоров'я та матеріальне становище платника аліментів |
| — наявність у платника аліментів інших дітей, непрацездатних чоловіка, дружини, батьків, дочки, сина й інші обставини, що мають істотне значення |
| — наявність рухомого та нерухомого майна, грошових коштів |
| — доведені стягувачем аліментів витрати платника аліментів, у тому числі на придбання нерухомого або рухомого майна, сума яких перевищує десятикратний розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи, якщо платником аліментів не доведене джерело походження коштів |

¹ Далі за текстом — СК.



Отже, суд урахує не тільки матеріальне становище платника, а й наявність *нерухомого та рухомого майна*, що певним чином дозволить зменшити зловживання від платника аліментів, який отримує мінімальну заробітну плату, але має нерухоме майно на праві власності, завдяки якому може здійснюватися стягнення його на користь дитини.

У ч. 1 ст. 183 СК установлено, що частина заробітку (доходу) матері, батька, яка *буде стягуватися як аліменти на дитину, визначається судом*.

Аналіз положень СК, зокрема положень ст. 81, ч. 3 ст. 181, ч. 2 ст. 182, ст. 183 СК, свідчить про те, що *законодавець ототожнює поняття «заробіток» та «дохід»*, передбачаючи можливість стягнення на користь дитини мінімального рекомендованого розміру аліментів з обох джерел отримання грошових коштів.

Кошти від продажу майна у розумінні ст. 195 СК є не фактичним заробітком платника аліментів, а майном, яке до продажу мало вираз квартири, а після продажу — її грошовий еквівалент, тому за наслідками продажу зазначеного нерухомого майна платник аліментів не отримав заробітку/доходу.

Відповідно до ст. 81 СК перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб, затверджується Кабінетом Міністрів України.

У п. 12 Переліку видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26.02.93 р. № 146², визначено доходи, які враховуються при встановленні розміру аліментів. Перелік № 146 є вичерпним.

Частиною 1 ст. 70 Закону України від 02.06.16 р. № 1404 «Про виконавче провадження»³ встановлено, що *розмір відрахувань* із заробітної плати, пенсії, стипендії та інших доходів *боржника вираховується із суми*, що залишається після утримання податків, зборів та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Стаття 71 Закону № 1404 визначає порядок стягнення аліментів.

За п. 13 Переліку № 146 утримання аліментів прова-

диться із суми заробітку (доходу), що належить особі, яка сплачує аліменти:

— *із сум заробітку (доходу)*, що належить особі,

яка сплачує аліменти,

— після утримання з цього заробітку (доходу) податків.

Порядок оподаткування доходів фізичних осіб регламентується розд. IV Податкового кодексу України⁴.

У ПК поняття «дохід» вживається в економічному сенсі під кутом визначення об'єктів оподаткування, тому до доходів включаються відсотки, заробітна плата та інші види винагород⁵.

Відповідно до п. 14.1.54 ПК *доходом* із джерелом походження з України є будь-який дохід, отриманий резидентами або нерезидентами, у тому числі від будь-яких видів їх діяльності на території України (включаючи виплату (нарахування) винагороди іноземними роботодавцями), її континентальному шельфі, у виключній (морській) економічній зоні, у тому числі, але не виключно, доходи у вигляді, зокрема, доходів від продажу рухомого та нерухомого майна, доходів від відчуження корпоративних прав, цінних паперів, у тому числі акцій українських емітентів.

У Цивільному кодексі України⁶ поняття «дохід» як правова категорія входить до гл. 13 і також *ототожнює поняття «заробіток» та «дохід»*, зокрема, у відносинах щодо відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.

Контекст понять «заробіток» і «дохід» у площині нарахування аліментів доцільно розглядати крізь призму норм СК, закріплених у ст. 1 завдань правового регулювання сімейних відносин, зокрема: утвердження почуття обов'язку перед батьками, дітьми та іншими членами сім'ї; забезпечення кожної дитини сімейним вихованням, можливістю духовного та фізичного розвитку.

Виходячи з погляду на питання нарахування аліментів на дитину крізь призму норм сімейно-правового регулювання, враховуючи положення трудового, податкового законодавства, ст. 71 Закону № 1404 та положень Переліку № 146, можна зробити висновок, що підхід до здійснення нарахування аліментів на дитину має

² Далі за текстом — Перелік № 146.

³ Далі за текстом — Закон № 1404.

⁴ Далі за текстом — ПК.

⁵ Атаманчук І. В., Ковальчук Ю. І. Межі розуміння понять «заробіток» і «дохід» у контексті правозастосування у відносинах стягнення аліментів. Часопис Київського університету права. 2019. № 3. С. 136.

⁶ Далі за текстом — ЦК.

базуватися на закріпленому у ч. 8 ст. 7 СК принципі максимально можливого урахування інтересів дитини, тому, спираючись на зміст поняття «заробіток» у ч. 19 п. 1 Переліку № 146, до інших видів заробітку належать усі види заробітку (доходів), крім безпосередньо обумовлених у законодавстві винятків⁷.

Відповідно до п.п. 163.1.1 п. 163.1 ст. 163 ПК *об'єктом оподаткування резидента є загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід, до якого включається, зокрема, дохід від операцій із майном, розмір якого визначається відповідно до ст. 172 ПК.*

Згідно з п. 172.1 ст. 172 ПК *дохід, отриманий платником податку від продажу (обміну) не частіше одного року протягом звітного податкового року*

житлового будинку, квартири або їх частини, кімнати садового (дачного) будинку (включаючи земельну ділянку, на якій розташовані такі об'єкти, а також господарсько-побутові споруди та будівлі, розташовані на такій земельній ділянці), а також земельної ділянки, що не перевищує норми безоплатної передачі, визначені ст. 121 Земельного кодексу України⁸, залежно від її призначення та за умови перебування такого майна у власності платника податку понад три роки, не оподатковується. Умова щодо перебування такого майна у власності платника податку понад три роки не поширюється на майно, отримане платником у спадщину.

Отже, слід відмежовувати:

— *дохід, який збільшує майно платника аліментів*, якщо тільки він прямо не звільнений від цього Переліком № 146, має враховуватися під час визначення розміру аліментів

— *грошовий дохід, який є різницею між вартістю майна при його набутті та після його продажу та який не враховується під час визначення розміру аліментів*

Розглянемо таку практичну ситуацію.

У лютому 2019 року ОСОБА_1 (позивач) звернувся до суду зі скаргою на дії начальника Монастирищенського районного відділу державної виконавчої служби Головного територіального управління юстиції у Черкаській області (далі — Монастирищенський РВДВС ГТУЮ у Черкаській області), заінтересована особа — ОСОБА_2 (відповідач).

Скарга мотивована тим, що у провадженні Монастирищенського РВДВС ГТУЮ у Черкаській області на виконанні знаходиться виконавчий лист № 758/10761/13-ц про стягнення з нього на користь ОСОБА_2 аліментів на утримання дочки — ОСОБА_3, у розмірі 1/4 частини з усіх видів доходів щомісячно починаючи з 19.08.13 р. і до досягнення дитиною повноліття.

У порядку спадкування за законом після померлої матері ОСОБА_4 він набув право власності на 1/2 частку квартири, інша 1/2 частка квартири належала йому відповідно до свідоцтва про право власності на житло, виданого 11.08.2006 р. відділом приватизації житла Подільської районної державної адміністрації м. Києва на підставі розпорядження (наказу) від 11.08.06 р. № 617.

07.09.18 р. на підставі договору купівлі-продажу квартири, посвідченого приватним нотаріусом

Київського міського нотаріального округу В., зареєстрованого у реєстрі № Х, він відчужив належну йому квартиру на користь ОСОБА_5. Продаж вчинено за 964 920 грн, що еквівалентно 34 000 доларів США.

За результатом розгляду заяви ОСОБА_2 про проведення перерахунку аліментів з урахуванням доходу, отриманого боржником від відчуження нерухомого майна, начальником Монастирищенського РВДВС ГТУЮ у Черкаській області Р. було включено до доходів, з яких утримуються аліменти, вартість продажу заявником зазначеної вище квартири, що призвело до виникнення у нього заборгованості зі сплати аліментів, яка станом на 12.02.19 р. склала 241 230 грн (1/4 частина від 964 920 грн).

Посилаючись на те, що державний виконавець *при визначенні розміру аліментів необґрунтовано включив до його доходів* за лютий 2019 року грошові кошти, отримані від продажу квартири, ОСОБА_1 просив суд: визнати неправомірними дії начальника Монастирищенського РВДВС ГТУЮ у Черкаській області Р. про стягнення аліментів у розмірі 241 230 грн; визнати незаконною і скасувати постанову начальника Монастирищенського РВДВС ГТУЮ у Черкаській області Р. про арешт майна боржника від 12.02.19 р.

⁷ Атаманчук І. В., Ковальчук Ю. І. Межі розуміння понять «заробіток» і «дохід» у контексті правозастосування у відносинах стягнення аліментів. Часопис Київського університету права. 2019. № 3. С. 139.

⁸ Далі за текстом — ЗК.



Ухвалою Подільського районного суду м. Києва від 24.05.19 р. скаргу ОСОБА_1 задоволено. *Визнано неправомірним включення до доходів ОСОБА_1 за лютий 2019 року грошових коштів, отриманих від продажу квартири, для визначення розміру заборгованості зі сплати аліментів у виконавчому провадженні № Х⁹.*

Скасовано постанову начальника Монастирищенського РВДВС ГТУЮ у Черкаській області Р. від 12.02.19 р. про арешт майна боржника ОСОБА_1 у виконавчому провадженні. Ухвала суду першої інстанції мотивована тим, що дії начальника Монастирищенського РВДВС ГТУЮ у Черкаській області Р. щодо нарахування аліментів із вартості відчуженого боржником нерухомого майна є протиправними (п.п. 19 п. 1 Переліку № 146).

Отже, місцевий суд дійшов висновку, що заявнику безпідставно нарахована заборгованість зі сплати аліментів у розмірі 241 230 грн, тому державний виконавець не мав передбачених ст. 56 Закону № 1404 підстав для накладення арешту на майно ОСОБА_1.

ОСОБА_2 (відповідач) звернувся до апеляційного суду зі скаргою.

Постановою Київського апеляційного суду від 07.10.19 р. апеляційну скаргу ОСОБА_2 задоволено.¹⁰ Ухвалу Подільського районного суду м. Києва від 24.05.19 р. скасовано, ухвалено нове судові рішення, яким у задоволенні скарги ОСОБА_1 відмовлено.

Постанова апеляційного суду мотивована тим, що суд першої інстанції неправильно застосував положення ст. 81, ч. 3 ст. 181 СК, якими передбачено, що розмір аліментів визначається від частки доходу, а не заробітку платника.

Вживання терміна «дохід» у дужках після поняття «заробіток» у контексті положень цього Переліку № 146, які враховуються при визначенні розміру аліментів, може розумітися як визнання цих понять синонімами.

Такого висновку апеляційний суд дійшов, посилаючись на висновок Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у постанові від 05.09.19 р. у справі № 760/4569/18-ц (провадження № 61-45100сво18)¹¹.

Так, на думку Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду за справою № 760/4569/18-ц, нарахування аліментів з отриманих доходів, у тому числі з відсотків за розміщення коштів на депозитних ра-

хунках, відповідає нормам чинного законодавства України та по суті узгоджується з Переліком № 146, де зазначається, що доходи, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб, який не є вичерпним.

Тому відсутні підстави для задоволення скарги заявника, оскільки державний виконавець при нарахуванні аліментів з отриманих доходів, у тому числі з відсотків за розміщення коштів на депозитних рахунках, діяв відповідно до вимог СК і Закону № 1404.

Апеляційний суд зазначив, що нарахування аліментів з отриманих боржником доходів, у тому числі виручених від продажу нерухомого майна, відповідає нормам чинного законодавства України та узгоджується з Переліком № 146, який не містить вичерпного переліку доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на дітей.

Правомірність такого висновку, на думку апеляційного суду, ґрунтується на положеннях п.п. 14.1.54 ПК.

У касаційній скарзі, поданій у листопаді 2019 року, ОСОБА_1 просить скасувати постанову апеляційного суду і залишити в силі ухвалу суду першої інстанції, посилаючись на неправильне застосування апеляційним судом норм матеріального права та порушення норм процесуального права.

Касаційна скарга мотивована тим, що апеляційний суд дійшов помилкового висновку, що від продажу квартири було отримано дохід.

Зазначеного висновку суд дійшов без урахування підстав набуття ОСОБА_1 права власності на нерухоме майно (приватизація та отримання в порядку спадкування), тому виручення ним грошових коштів від продажу квартири в обмін на передання покупцю права власності на нерухоме майно, як правильно зазначив суд першої інстанції, не може вважатися отриманням ним прибутку.

Поза оцінкою апеляційного суду залишився і той факт, що згідно з відомостями з Державного реєстру фізичних осіб — платників податків про суми виплачених доходів та утриманих податків у період з 2 кварталу по 3 квартал 2018 року він не мав доходів.

Зважаючи на те, що у контексті податкового законодавства (п. 172.1 ст. 172 ПК) дохід, отриманий платником податку від продажу не частіше одного разу

⁹ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/81966962.

¹⁰ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/84845198.

¹¹ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/84182492.

протягом звітнього податкового року квартири або її частини, за умови перебування такого майна у власності платника податку понад три роки, що не поширюється на майно, отримане ним у спадок, не оподатковується, продаж такої нерухомості не розглядається державою як отримання платником податку доходу, тому державний виконавець не мав правових підстав для включення до розрахунку аліментів грошових коштів, виручених від продажу квартири, 1/2 частку якої ним було набуто у власність у порядку приватизації, а іншу 1/2 — у порядку спадкування.

Заявник також вказував на безпідставні посилання апеляційного суду на висновки Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду, викладені у постанові від 05.09.19 р. у справі № 760/4569/18-ц (провадження № 61-45100сво18),¹² оскільки фактичні обставини справи № 760/4569/18-ц є відмінними від справи, що переглядається.

У грудні 2019 року до Верховного Суду надійшов відзив на касаційну скаргу від ОСОБА_2, в якому вона просила залишити касаційну скаргу ОСОБА_1 без задоволення, посилаючись на те, що суд апеляційної інстанції повно встановив фактичні обставини справи і правильно застосував норми матеріального права.

У відповіді на відзив на касаційну скаргу, що надійшла до Верховного Суду у січні 2020 року, ОСОБА_1 зазначив, що підтримує подану ним касаційну скаргу і вказав на те, що належним чином виконує рішення суду про сплату аліментів на утримання малолітньої доньки ОСОБА_3, інша заборгованість перед стягувачем ОСОБА_2, крім нарахованої державним виконавцем від продажу нерухомого майна, у нього відсутня.

Ухвалою Верховного Суду у складі судді КЦС від 18.11.19 р. відкрито провадження у справі, справу витребувано із суду першої інстанції. Ухвалою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати КЦС від 28.10.20 р. справу передано на розгляд Об'єднаної палати КЦС.

Передаючи справу на розгляд Об'єднаної палати КЦС у складі Верховного Суду, колегія суддів Першої судової палати КЦС виходила з того, що аналіз положень СК, зокрема положень ст. 81, ч. 3 ст. 181, ст. 183, 195 СК, свідчить про те, що законодавець ототожнює поняття «заробіток» та «дохід».

Перелік № 146 включає до поняття «заробіток» також виплати, які не є заробітною платою, зокрема доходи від підприємницької діяльності, кооперативів, тощо, що свідчить про більш широке тлумачення змісту поняття «заробіток», ніж виплати, які здійснюються в межах трудових правовідносин.

Крім того, у п. 13 Переліку № 146, де зазначається, що утримання аліментів відбувається із суми заробітку (доходу), що належить особі, яка сплачує аліменти, після утримання з цього заробітку (доходу) податків.

Вживання терміна «дохід» у дужках після поняття «заробіток» може розумітися як визнання цих понять синонімами в контексті приписів Переліку № 146.

Отже, Перелік № 146 не є вичерпним. Зазначеного висновку Верховний Суд у складі Об'єднаної палати КЦС дійшов у постанові від 05.09.19 р. у справі № 760/4569/18-ц (провадження № 61-45100сво18)¹³.

Колегія суддів Першої судової палати КЦС вважає за необхідне відступити від висновків щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладених у постанові Верховного Суду у складі колегії судів Другої судової палати КЦС від 31.07.20 р. у справі 234/15413/17 (провадження № 61-1685св20).¹⁴

А саме, за цією постановою аналіз положень СК, зокрема ст. 81, ч. 3 ст. 181, ч. 2 ст. 182, ст. 183, свідчить про те, що закон ототожнює поняття «заробіток» та «дохід», передбачаючи можливість стягнення на користь дитини мінімального рекомендованого розміру аліментів з обох джерел отримання грошових коштів. Аналогічна ситуація відображена й у положеннях ЦК, який також ототожнює поняття «заробіток» та «дохід», зокрема у відносинах щодо відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.

Таким чином, закон гарантував можливість захисту прав і фактичного задоволення інтересів найменш захищених категорій осіб.

Положення ст. 81 і ч. 3 ст. 181 СК вказують на необхідність визначення розміру аліментів від частки доходу платника, а не його заробітку. Звуження ж змісту норм закону за допомогою положень підзаконних нормативно-правових актів є неприпустимим.

При цьому зміст положень Переліку № 146 включає до поняття «заробіток» також виплати, які заробітною платою не є, зокрема доходи від підприємницької

¹² ЄДРП. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/84182492.

¹³ ЄДРП. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/84182492.

¹⁴ ЄДРП. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/90784240.



діяльності, кооперативів тощо, що свідчить про більш широке тлумачення змісту поняття «заробіток», ніж виплати, які здійснюються в межах трудових правовідносин.

Крім того, у п. 13 Переліку № 146 зазначається, що *утримання аліментів здійснюється із суми заробітку (доходу)*, що належить особі, яка сплачує аліменти, після утримання з цього заробітку (доходу) податків. Вживання терміна «дохід» у дужках після поняття «заробіток» може розумітися як визнання цих понять синонімами в контексті приписів Переліку.

Отже, за висновком у справі 234/15413/17 цей Перелік не є вичерпним, він є *підзаконним нормативно-правовим актом*, тому тлумачення його положень має здійснюватися з урахуванням дійсного змісту норм закону, на виконання якого він прийнятий.

Необхідність відступлення від висновку щодо застосування норм права у подібних правовідносинах викликана тим, що колегія суддів Другої судової палати КЦС у наведеній постанові дійшла іншого висновку про застосування норм права у подібних правовідносинах, а саме, що *дохід від відчуження належного боржникові нерухомого майна, набутого ним до укладення шлюбу та народження дитини, належить до Переліку № 146*, тому на такий дохід може бути здійснене нарахування аліментів у межах виконавчого провадження.

Системний аналіз наведених вище положень СК і Переліку № 146 дає підстави для висновку, що *вирішальне значення для визначення видів заробітку/доходу, які ураховуються при визначенні розміру аліментів, має відповідь на питання, чи відбулося отримання боржником доходу від використання належного йому на праві приватної власності нерухомого майна, наслідком чого стало отримання ним прибутку (доходу), на який у розумінні положень ст. 81, ч. 1 ст. 195 СК нараховуються аліменти (заборгованість), чи наслідком такого використання є отримання грошового еквівалента вартості нерухомого майна, що існувало до його продажу.*

Відповідно, згідно з наведеними вище положеннями закону, *за відсутності заробітку (доходу) та нарахованих на нього податків, відсутні підстави для нарахування аліментів на отриманий платником аліментів грошовий еквівалент вартості реалізованого ним нерухомого майна (квартири).*

Колегія суддів Першої судової палати КЦС у складі Верховного Суду вважає *правильним висновок суду першої інстанції про те, що отримані ОСОБА_1 кошти*

від продажу майна у розумінні положень ст. 81, ч. 1 ст. 195 СК та п. 13 Переліку № 146 є не фактичним заробітком платника аліментів, а грошовим еквівалентом майна, що належало йому до продажу.

На думку колегії суддів Першої судової палати КЦС у складі Верховного Суду, зазначений висновок відповідає засадам справедливості, оскільки *заявник, не маючи поточної заборгованості зі сплати аліментів на утримання неповнолітньої дитини, у разі нарахування аліментів на отримані ним кошти від продажу належної йому на праві власності квартири, не тільки не отримав дохід, а й буде позбавлений можливості придбати за виручені від реалізації цього майна кошти інше рівноцінне житло.*

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ¹⁵

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати КЦС вважає, що касаційна скарга *підлягає задоволенню.*

Фактичні обставини справи, встановлені судами, рішенням Подільського районного суду м. Києва від 10.12.13 р. у справі № 758/10761/13-ц: з ОСОБА_1 на користь ОСОБА_2 стягнуто аліменти на утримання доньки (ОСОБА_3) у розмірі 1/4 частини з усіх видів доходів щомісячно починаючи з 19.08.13 р. до досягнення дитиною повноліття.

На підставі зазначеного судового рішення Подільським районним судом м. Києва 18.12.13 р. видано виконавчий лист № 758/10761/13-ц. Постановою державного виконавця відділу державної виконавчої служби Подільського районного управління юстиції від 15.01.14 р. за наведеним виконавчим листом відкрито виконавче провадження № 41494533.

Постановою державного виконавця відділу державної виконавчої служби Подільського районного управління юстиції від 13.08.18 р. за заявою боржника ОСОБА_1 виконавче провадження № 41494533 про стягнення з ОСОБА_1 на користь ОСОБА_2 аліментів на утримання доньки (ОСОБА_3) передано до Монастирищенського РВДВС ГТУЮ у Черкаській області, за місцем реєстрації та проживання боржника.

07.09.18 р. між ОСОБА_1 (продавець) та ОСОБА_5 (покупець) укладено договір купівлі-продажу квартири, посвідчений приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу В., зареєстрований у реєстрі за № 4949, за умовами якого продавець передає, а покупець приймає у власність належну продавцю на праві власності квартиру.

¹⁵ ЄДРП. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/94666367?fbclid=IwAR1YNXh2N6vIx999Ao8GNADutRhTbH18bg4G0fyC5SSWTZsnquq4LX4.

Квартира, що продається, належить продавцю на підставі:

— 1/2 частка — свідоцтва про право власності на житло, виданого 11.08.06 р. Відділом приватизації житла Подільської районної державної адміністрації м. Києва згідно з розпорядженням (наказом) від 11.08.2006 р. № 617;

— 1/2 частка — свідоцтва про право на спадщину за законом, виданого Десятою київською державною нотаріальною конторою 17.12.15 р., зареєстрованого у реєстрі за № 3-245.

Продаж вчинено за 964 920 грн, що еквівалентно 34 000 доларів США, які покупець повністю сплатив продавцю до підписання цього договору (п. 2 договору). 12.02.19 р. начальником Монастирищенського РВДС ГТУЮ у Черкаській області Р. складений розрахунок заборгованості зі сплати аліментів, до якого включено аліментні зобов'язання боржника ОСОБА_1 у розмірі 241 230 грн, що становить 1/4 частину від отриманого ним доходу за продаж квартири.

Того самого дня начальником Монастирищенського РВДС ГТУЮ у Черкаській області Р. винесено постанову про арешт майна боржника, якою накладено арешт на все нерухоме та рухоме майно, яке належить боржнику ОСОБА_1.

Верховний Суд виходить із того, що лише той *дохід, який збільшує майно платника аліментів*, якщо тільки він прямо не звільнений від цього Переліком № 146, має враховуватися під час визначення розміру аліментів. Натомість *грошовий дохід, який є просто еквівалентом відчуженого платником аліментів майна*, не повинен враховуватися під час визначення розміру аліментів.

Тлумачення наведених вище норм права дає підстави Верховному Суду у складі Об'єднаної палати КЦС для висновку, що виручення боржником грошових коштів від продажу нерухомого майна, в обмін на передання покупцю права власності на зазначене нерухоме майно, не має наслідком отримання доходу платником аліментів, а є грошовим еквівалентом вартості цього майна до його продажу та не є видом заробітку (доходу), з якого стягуються аліментні платежі, у розумінні Переліку видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів.

За викладених обставин Верховний Суд у складі Об'єднаної палати КЦС доходить висновку про відступлення від правового висновку Верховного Суду у складі колегії судів Другої судової палати КЦС від 31.07.20 р.

у справі 234/15413/17 (провадження № 61-1685св20) про те, що дохід від відчуження належного боржникові нерухомого майна, набутого ним до укладення шлюбу та народження дитини, належить до Переліку № 146, тому на такий дохід може бути здійснене нарахування аліментів у межах виконавчого провадження.

У справі, яка переглядається, платником аліментів ініційовано судовий спір про визнання неправомірними дій органів Державної виконавчої служби щодо проведення перерахунку аліментів з урахуванням доходу, отриманого боржником від відчуження нерухомого майна.

Заявник вважав неправомірним включення державним виконавцем до доходів, з яких утримуються аліменти, вартості продажу власності (квартири), що призвело до виникнення заборгованості зі сплати аліментів.

Статтею 1 Закону № 1404 визначено, що виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження і примусове виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) — це сукупність дій визначених у цьому Законі органів та осіб, що спрямовані на примусове виконання рішень і проводяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією України, цим Законом, іншими законами і нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону, а також рішеннями, які відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню.

Частиною 1 ст. 18 Закону № 1404 встановлено, що виконавець зобов'язаний вживати передбачених цим Законом заходів щодо примусового виконання рішень, неупереджено, ефективно, своєчасно і в повному обсязі вчиняти виконавчі дії. Згідно із ч. 1 ст. 71 Закону № 1404 порядок стягнення аліментів визначається законом.

Спори щодо розміру заборгованості зі сплати аліментів вирішуються судом за заявою заінтересованої особи у порядку, встановленому законом (ч. 8 ст. 71 Закону № 1404). Встановивши, що отримані ОСОБА_1 кошти від продажу майна у розумінні положень ст. 81, ч. 1 ст. 195 СК та п. 13 Переліку видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів, є не фактичним заробітком платника аліментів, а грошовим еквівалентом майна, що належало йому до продажу, суд першої інстанції дійшов правильного висновку про задоволення скарги ОСОБА_1.

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати КЦС погоджується з висновком суду першої інстанції про те, що заборгованість зі сплати аліментів у розмірі 241230 грн нарахована ОСОБА_1 безпідставно,



а отже, підстав для накладення арешту на майно платника аліментів відповідно до ст. 56 Закону № 1404 у державного виконавця не було.

Апеляційний суд помилково зазначив, що суд першої інстанції застосував до спірних правовідносин норми права без урахування висновку, викладеного у постанові Верховного Суду у складі Об'єднаної палати КЦС від 05.09.19 р. у справі № 760/4569/18-ц (провадження № 61-45100сво18)¹⁶, тоді як правовідносини у зазначеній справі не є подібними тим, що виникли у справі, яка є предметом касаційного перегляду, оскільки стосуються правомірності віднесення до доходів отриманих платником відсотків від грошових коштів на депозитних рахунках.

Суд першої інстанції правильно визначився із характером спірних правовідносин, нормами матеріального і процесуального права, які підлягають застосуванню, повно та всебічно дослідив наявні у справі докази, надав їм належну оцінку, правильно встановив обставини справи, внаслідок чого дійшов обґрунтованого висновку про відмову в задоволенні позову.

Скасовуючи правильне по суті рішення суду першої інстанції та задовольняючи скаргу, суд апеляційної інстанції неправильно застосував норми матеріального права до спірних правовідносин.

Тлумачення положень СК, зокрема ст. 81, ч. 3 ст. 181, ч. 2 ст. 182, ст. 183 СК, свідчить про те, що законодавець ототожнює поняття «заробіток» та «дохід», передбачаючи можливість стягнення на користь дитини мінімального рекомендованого розміру аліментів з обох джерел отримання грошових коштів.

Загальні засади (принципи) приватного права мають фундаментальний характер, а інші джерела правового регулювання, у першу чергу акти сімейного законодавства, мають відповідати змісту загальних засад. Це, зокрема, виявляється в тому, що загальні засади (принципи) є за своєю суттю нормами прямої дії. Враховуючи вимоги справедливості та розумності, будь-який суб'єкт приватного права, безумовно, спрямовує на споживання лише такі доходи, які становлять безумовний приріст його майна (заробітна плата, гонорари, плата за надання послуг, доходи від відсотків за депозитами, орендна плата тощо).

Саме тому лише той дохід, який збільшує майно платника аліментів, якщо тільки він прямо не звільнений від цього Переліком видів доходів, які врахову-

ються при визначенні розміру аліментів, має враховуватися під час визначення розміру аліментів.

Натомість *грошовий дохід, який є просто еквівалентом відчуженого платником аліментів майна, не повинен враховуватися під час визначення розміру аліментів.*

Тлумачення наведених вище норм права дає підстави для висновку, що *виручення боржником грошових коштів від продажу нерухомого майна, в обмін на передачу покупцю права власності на зазначене нерухоме майно, не має наслідком отримання доходу платником аліментів*, а є грошовим еквівалентом вартості цього майна до його продажу і не є видом заробітку (доходу), з якого стягуються аліментні платежі, у розумінні Переліку видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів.

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати КЦС постановив касаційну скаргу ОСОБА_1 *задовольнити*. Постанову Київського апеляційного суду від 07.10.19 р. скасувати, ухвалу Подільського районного суду м. Києва від 24.05.19 р. залишити в силі. Постанова набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною та оскарженню не підлягає.

Виходячи з наведених положень і ґрунтовного їх аналізу, **робимо висновки:**

— при з'ясуванні доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів, слід брати до уваги *підстави набуття права власності на нерухоме майно* (приватизація та отримання в порядку спадкування), тому *виручення особою грошових коштів від продажу квартири, в обмін на передачу покупцю права власності на нерухоме майно, не може вважатися отриманням такою особою прибутку;*

— продаж нерухомого майна (квартири або її частини) *не розглядається державою як отримання платником податку доходу за умови продажу не частіше одного разу протягом звітного податкового року за умови перебування такого майна у власності платника податку понад три роки, що не поширюється на майно, отримане ним у спадок* (не оподатковується);

— доходи боржника, звільнені від оподаткування, не належать до бази відрахувань із заробітної плати, пенсії, стипендії та інших доходів боржника, які підлягають стягненню у виконавчому провадженні;

— *грошовий дохід, який є різницею між вартістю майна при його набутті та після його продажу, не повинен враховуватися під час визначення розміру аліментів.*

¹⁶ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/84182492.



тема:

**Відбулася низка
засідань РАУ
в онлайн-форматі**

с. 3

**Електронний
суд:
адвокати
отримали нові
можливості**

с. 9

**Дайджест
діяльності
комітетів
та секцій НААУ**

с. 20

**«Адвокатські
династії» —
новий проєкт
Центру
досліджень
адвокатури
і права НААУ
та Українського
радіо**

с. 57



Комітети НААУ

Дайджест діяльності комітетів
та секцій НААУ за лютий —
березень 2021 року 20



Кримінальні справи

О. Чеботарьов
Право на захист у кримінальному
провадженні: практичний аспект 37



Цивільні справи

Г. Гаро, Л. Гретченко
Специфіка сімейних правовідносин
порівняно з цивільними 40

О. Розгон
Грошовий дохід,
який не враховується під час
визначення розміру аліментів
(на прикладі отримання
в порядку спадкування) 44



Експерти з питань права

Є. Григоренко, О. Передерій, А. Стєбєлєв
Переваги застосування висновків
експерта у галузі права
в адвокатській та судовій практиці 52



Адвокатські династії

І. Василик
«Адвокатські династії» —
новий проєкт Центру досліджень
адвокатури і права НААУ
та Українського радіо 57



Історія адвокатури

І. Василик
Адвокати, які працювали
з Михайлом Грушевським
у Центральній Раді, —
перші українські парламентарі 62

Головний редактор
Ізвітова Л. П.

Редактор
Ковтун М. С.

Загальний дизайн
Гладченко Ю. О.

Реєстраційне свідоцтво:
серія KB № 20370-10170P

Видавець
ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА»

Редакція:
вул. Сумська, 106а,
м. Харків, 61002, Україна
тел.: (057) 76-500-76

e-mail: mskovtyn@gmail.com

www.i.factor.ua

Періодичність виходу
раз на місяць

Дата виходу
15.04.2021 р.

© ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА», 2021.
Усі права на публікації захищені.
Відтворення та поширення
(розповсюдження) у будь-який
спосіб творів (окремих частин

творів), розміщених у бюлетені
«Вісник Національної асоціації
адвокатів України», допускається
лише за дозволом Національної
асоціації адвокатів України.
При відтворенні матеріалів,
що містяться у бюлетені «Вісник
Національної асоціації адвокатів
України», посилання на видання
і вказівка імені (псевдоніма)
автора твору обов'язкові.